

Sygn. akt VI ACa 29/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 września 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący - Sędzia SA – Krzysztof Tucharz

Sędzia SA – Marzena Miąskiewicz

Sędzia SO del. – Ewa Talarczyk (spr.)

Protokolant: – sekr. sądowy Mariola Frąckiewicz

po rozpoznaniu w dniu 18 września 2013 r. w Warszawie

na rozprawie sprawy z powództwa G. D.

przeciwko K. B.

o zachówek

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 17 września 2012 r.

sygn. akt IV C 1083/10

1. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że punktom I, II oraz IV nadaje następującą treść:

„I. zasądza od K. B. na rzecz G. D. kwotę 109656,25 (sto dziewięć tysięcy sześćset pięćdziesiąt sześć złotych 25/100) złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 29 marca 2010 roku do dnia zapłaty i oddala powództwo w pozostałej części;

II. zasądza od K. B. na rzecz G. D. kwotę 3370 (trzy tysiące trzysta siedemdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu;

IV. nakazuje pobrać na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie od K. B. kwotę 2023,40 (dwa tysiące dwadzieścia trzy 40/100) złotych oraz od G. D. kwotę 505,85 (pięćset pięć 85/100) złotych tytułem nieuiszczonych wydatków w sprawie.”

2. oddala apelację w pozostałym zakresie;

3. zasądza od G. D. na rzecz K. B. kwotę 952 (dziewięćset pięćdziesiąt dwa) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego;

4. nakazuje pobrać od G. D. na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie kwotę 793 (siedemset dziewięćdziesiąt trzy) złotych tytułem części opłaty sądowej od apelacji, od obowiązku uiszczenia której pozwany był zwolniony.

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 29 marca 2010 r. powódka G. D. wniosła o zasądzenie od pozwanego K. B. $\frac{1}{4}$ przedmiotu darowizny nieruchomości wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty tytułem zachowku. Pismem z dnia 16 sierpnia 2010 r. powódka wniosła o zasądzenie $\frac{1}{12}$ wartości przedmiotu darowizny po spadkodawcy G. O., czyli 50.000 zł i $\frac{14}{7}$ wartości przedmiotu darowizny po spadkodawcy L. O., czyli 87.500 zł.

Pozwany K. B. wniosł o oddalenie powództwa w całości.

Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem z dnia 17 września 2012 r., zapadłym w sprawie o sygn. akt IV C 1083/10 zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 137.500 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 29 marca 2010 r. do dnia zapłaty (pkt I.) oraz rozliczył koszty procesu stosownie do jego wyniku (pkt II.), przejmując na rachunek Skarbu Państwa niewiszczone koszty sądowe w części, w której powódka była od nich zwolniona (pkt III.), a ponadto nakazując pobrać od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa kwotę 2.529,25 zł tytułem kosztów opinii (pkt IV.).

Powyższe rozstrzygnięcie zapadło w oparciu o następujące ustalenia faktyczne oraz rozważania prawne Sądu I instancji:

Jak ustalił Sąd Okręgowy, w dniu 18 listopada 2004 r. G. i L. małżonkowie O. darowali swojemu wnukowi K. B. udział wynoszący $\frac{12}{32}$ w nieruchomości położonej we wsi N., gmina R., stanowiącej działkę gruntu nr ewidencyjny (...) o powierzchni 12 arów i 33 m², zabudowanej domem mieszkalnym o powierzchni 107,8 m² i garażem o powierzchni 20 m², dla której Sąd Rejonowy w Pruszkowie prowadzi księgę wieczystą nr (...), a nadto G. O. darował udział, stanowiący jego majątek osobisty, wynoszący $\frac{10}{32}$ w przedmiotowej nieruchomości. Stosownie do dalszych ustaleń Sądu pierwszej instancji, G. O. zmarł 3 czerwca 2007 r., zaś L. O. zmarła 19 października 2009 r.

Kolejno Sąd Okręgowy ustalił, iż na mocy postanowienia Sądu Rejonowego w Pruszkowie z dnia 11 lutego 2010 r. (sygn.. akt I Ns 42/10), spadek po G. O. odziedziczyły: jego żona L. O. i dwie córki (powódka oraz matka pozwanego), a spadek po L. O. – obie córki w równych częściach (powódka oraz matka pozwanego). W skład spadku po ww. zmarłych nie wchodził żaden majątek.

Przy tak poczynionych ustaleniach faktycznych Sąd Okręgowy uznał powództwo za uzasadnione.

Sąd I instancji wskazał, iż jedynym składnikiem majątku zmarłych rodziców powódki: L. i G. O. był udział wynoszący łącznie $\frac{22}{32}$ w szczegółowo opisanej w pozwie zabudowanej domem mieszkalnym nieruchomości w P.. Jak uznał Sąd Okręgowy, w zgromadzonym w niniejszej sprawie materiale dowodowym brak bowiem podstaw do ustalenia, że powódka otrzymała od swoich rodziców jakiegokolwiek darowizny, podlegające zaliczeniu na poczet zachowku.

Sąd Okręgowy podkreślił, że pozwany otrzymał w darowiznie udział wynoszący $\frac{22}{32}$ w nieruchomości, której wartość wynosiła 726.000 zł. Sąd I instancji obliczył, że wartość zachowku należnego powódce wynosi $\frac{1}{2}$ (po ojcu powódce należy się $\frac{1}{6}$ plus $\frac{1}{12}$, a po matce $\frac{1}{4}$) z udziału wynoszącego $\frac{22}{32}$ przedmiotu darowizny, co daje kwotę 249.562,50 zł. Wobec powyższego oraz powołując się na zakaz orzekania ponad żądanie, Sąd Okręgowy uznał, iż powództwo zasługuje na uwzględnienie w całości.

Nadto Sąd I instancji wskazał, że oświadczenie woli zawarte w akcie darowizny, iż darczyńcy zwalniają pozwanego od obowiązku zaliczenia przedmiotu darowizny na schedę spadkową nie znajduje oparcia w przepisach prawa, zaś art. 1039 k.c. powołany w odpowiedzi na pozew ma zastosowanie wyłącznie przy dziale spadku.

O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 98 k.p.c. w zw. z art. 108 k.p.c.

Apelację od powyższego rozstrzygnięcia wywiódł pozwany, zaskarżając wyrok Sądu Okręgowego w części dotyczącej wysokości zasądzonej kwoty oraz orzeczonych kosztów postępowania. Skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w pkt. I poprzez orzeczenie, że należna powódce od pozwanego tytułem zachowku kwota to 94.531,25 zł oraz poprzez odpowiednio proporcjonalne podzielenie kosztów procesu pomiędzy strony, jak również o zasądzenie na rzecz pozwanego kosztów postępowania apelacyjnego wraz z kosztami zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Apelujący zarzucił wyrokowi Sądu Okręgowego błąd w ustaleniach faktycznych, polegający na błędnym wyliczeniu kwoty zachowku oraz niewłaściwym wyliczeniu wartości należnego powódce od pozwanego zwrotu poniesionych kosztów postępowania wraz z kosztami zastępstwa procesowego, jak i przypadających na pozwanego kosztów sporządzenia opinii biegłego.

W odpowiedzi na apelację powódka wniosła o jej oddalenie w całości oraz o zasądzenie na jej rzecz kosztów procesu.

Sąd Apelacyjny ustalił i zważył, co następuje:

Apelacja jest częściowo zasadna, albowiem na skutek nieprawidłowego wyliczenia przez Sąd Okręgowy wartości przypadającego na rzecz powódki zachowku po każdym z jej rodziców, powództwo zostało uwzględnione w nadmiernym zakresie.

Sąd Apelacyjny w pełni podziela i aprobuje ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd I instancji, uznając je za prawidłowo osadzone w zgromadzonym materiale dowodowym, a w konsekwencji - przyjmując za własne. Sąd odwoławczy uznał jednakowoż za błędne, jako oparte na wadliwych założeniach, określenie przez Sąd pierwszej instancji wysokości przysługujących powódce udziałów spadkowych, stanowiących podstawę do obliczenia zachowku.

Przystępując zatem w pierwszej kolejności do korekty wyliczenia należnego powódce zachowku po jej ojcu, należy wskazać, iż – w świetle okoliczności faktycznych niniejszej sprawy oraz przepisów art. 993 i nast. k.c. – substratem tegoż zachowku jest wartość darowanego na rzecz pozwanego udziału wynoszącego 16/32 części we wcześniej opisanej nieruchomości położonej we wsi N.. Powyższy udział stanowi sumę: udziału 10/32 części ww. nieruchomości (należącego uprzednio do majątku osobistego G. O.) oraz udziału 6/32 części (tj. połowy udziału 12/32 części, należącego uprzednio do majątku wspólnego G. i L. O.), a jego wartość wynosi 363.000 zł (tj. 16/32 x 726.000 zł).

Mając na względzie, iż powódka odziedziczyła po G. O. udział wynoszący 1/3 części spadku, zachówek należny jej po ojcu wynosi połowę wartości powyższego udziału (vide: art. 991 § 1 k.c.), tj. 60.500 zł (1/6 x 363.000 zł).

Odnosząc się natomiast do wysokości zachowku należnego powódce po jej zmarłej matce, L. O., należy wskazać, iż na jego substrat składają się: wartość udziału 6/32 części ww. nieruchomości (tj. połowy udziału 12/32 części, należącego uprzednio do majątku wspólnego G. i L. O., darowanego na rzecz pozwanego) wynosząca 136.125 zł (6/32 x 726.000 zł), a ponadto – wobec zgłoszenia przez powódkę stosownego żądania w tym zakresie – także wartość przysługującego L. O. roszczenia o zachówek po jej zmarłym mężu G. O., wynosząca 60.500 zł (tj. 1/6 x 16/32 x 726.000 zł).

Konieczność uwzględnienia zgłoszonego przez powódkę żądania doliczenia drugiej ze wskazanych powyżej kwot do substratu przysługującego powódce zachowku po jej zmarłej matce jest zdeterminowana dyspozycją przepisu art. 1002 k.c., który stanowi, że roszczenie z tytułu zachowku przechodzi na spadkobiercę osoby uprawnionej do zachowku, o ile spadkobierca należy do osób uprawnionych do zachowku po pierwszym spadkodawcy. Powyższa regulacja normatywna nie przesądza w sposób wyraźny, czy „przejście” ww. roszczenia o zachówek skutkuje zwiększeniem substratu zachowku przysługującego spadkobiercy „drugiego” spadkodawcy, czy też raczej uzyskaniem przez tegoż spadkobiercę własnego roszczenia o ułamek wartości ww. zachowku (równy odziedziczonemu przez tego spadkobiercę udziałowi w spadku po „drugim” spadkodawcy).

W ocenie Sądu Apelacyjnego, właściwy jest pierwszy z powyżej zaprezentowanych kierunków wykładni przepisu art. 1002 k.c. Nie ulega bowiem wątpliwości, iż skoro ww. roszczenie z tytułu zachowku (po pierwszym spadkodawcy) przechodzi na spadkobiercę, to wchodzi ono do spadku po uprawnionym i podlega dziedziczeniu przez spadkobierców

osoby uprawnionej (oczywiście wyłącznie przy założeniu, że byliby oni sami uprawnieni do zachowku po pierwszym spadkodawcy). W rezultacie należy zatem przyjąć, iż skutkiem przejścia ww. roszczenia o zachówek po pierwszym spadkodawcy jest zwiększenie substratu zachowku należnego spadkobiercy po osobie uprawnionej (tj. drugim spadkodawcy).

Dodatkowo należy zaznaczyć, iż doliczeniu wartości przysługującego L. O. roszczenia o zachówek po G. O. do substratu zachowku należnego powódce po jej matce nie stoi na przeszkodzie okoliczność, iż uprawniona L. O. nigdy nie zażądała zaspokojenia ww. roszczenia. Zgodnie bowiem z utrwalonym w orzecznictwie poglądem, na dziedziczenie roszczenia o zachówek w sytuacji, o której mowa w przepisie art. 1002 k.c., nie ma w szczególności wpływu kwestia wytoczenia powództwa o zachówek za życia uprawnionego (vide: uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2010 r. III CSK 143/09, Lex nr 598656).

W konsekwencji powyższego Sąd Apelacyjny uznał, że wartość substratu zachowku przysługującego powódce po jej matce wynosi 196.625 zł (136.125 zł + 60.500 zł). Skoro zatem powódka odziedziczyła po L. O. udział wynoszący 1/2 części spadku, to zachówek należny jej po matce wynosi połowę wartości powyższego udziału - 49.156,25 zł ($1/2 \times 1/2 \times 196.625$ zł). Łącznie zatem należny na rzecz powódki zachówek po jej rodzicach odpowiada kwocie 109.656,25 zł (60.500 zł + 49.156,25 zł) i jedynie do tej sumy powództwo w niniejszej sprawie zasługiwało na uwzględnienie.

Mając na względzie wszystkie powyższe okoliczności faktyczne i rozważania prawne, Sąd odwoławczy uznał apelację pozwanego za częściowo zasadną. Oceniając, iż zgromadzony w toku postępowania przed Sądem Okręgowym materiał dowodowy jest wystarczający do merytorycznego rozpoznania żądań pozwu, sąd odwoławczy uznał za niecelowe skorzystanie z możliwości uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. Z tego względu rozpoznano sprawę co do istoty, zmieniając na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zaskarżony wyrok w ten sposób, że w pkt I. zasądzona została od pozwanego na rzecz powódki kwota 109.656,25 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 29 marca 2010 r. do dnia zapłaty, zaś powództwo w pozostałej części zostało oddalone (pkt 1. I wyroku).

Wobec dokonania przez sąd odwoławczy zmiany wyroku Sądu I instancji, polegającej na częściowym oddaleniu powództwa, zmianie podlegało także rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów postępowania w sprawie. Wobec uwzględnienia żądania powódki w części, Sąd Apelacyjny uznał za zasadne dokonanie stosunkowego rozdzielenia kosztów procesu, zgodnie z przepisem art. 100 k.p.c. w zw. z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. Dochodzone przez powódkę w niniejszym postępowaniu roszczenia zostały ostatecznie uwzględnione w około 80%, zatem przegrana powódki, a zarazem wygrana pozwanego plasowała się na poziomie 20% ogółu żądań.

Koszty sądowe poniesione przez powódkę w toku postępowania przed Sądem I instancji wyniosły 1.500 złotych (opłata sądowa od pozwu). Koszty zastępstwa procesowego każdej ze stron wraz z należną opłatą skarbową od pełnomocnictwa wynosiły po 3.617 złotych, zgodnie z § 6 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Uwzględniając zatem stosunek, w jakim każda ze stron wygrała/przegrała proces – koszty procesu podlegające zwrotowi na rzecz powódki wyniosły 4.093 złotych, a na rzecz pozwanego – 723 złote. Z powyższego wynika, iż pozwany powinien zwrócić na rzecz powódki kwotę 3.370 złotych (pkt 1. II wyroku).

Nadto sąd odwoławczy rozdzielił stosownie do powyższej proporcji, w jakiej ostatecznie zostały uwzględnione żądania każdej ze stron, nieuiszczone dotąd wydatki na opinię biegłego, nakazując z tego tytułu pobrać na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie: od pozwanego kwotę 2.023,40 zł (tj. $80\% \times 2.529,25$ zł) oraz od powódki kwotę 505,85 zł (tj. $20\% \times 2.529,25$ zł), rozstrzygnięcie w tym przedmiocie opierając o dyspozycję art. 113 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (pkt 1. IV wyroku). Należy bowiem zauważyć, iż powódka była w niniejszej sprawie zwolniona wyłącznie od opłaty od pozwu ponad kwotę 1.500 zł (k. 32), a zatem nie zachodziły podstawy do odstąpienia od obciążenia powódki obowiązkiem poniesienia pozostałych kosztów sądowych w sprawie, stosownie do stopnia, w jakim żądanie pozwu okazało się ostatecznie bezzasadne.

W pozostałym zakresie twierdzenia skarżącego nie zasługiwały na uwzględnienie, stąd apelacja podlegała oddaleniu, o czym orzeczono na podstawie art. 385 k.p.c. (pkt 2. wyroku).

Rozstrzygnięcie o kosztach postępowania w instancji odwoławczej Sąd Apelacyjny oparł o dyspozycję art. 100 k.p.c. i art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., uznając, iż wobec częściowego uwzględnienia apelacji pozwanego, zasadnym jest stosunkowe rozdzielanie także kosztów postępowania apelacyjnego. Mając na względzie, iż apelacja została uwzględniona w około 65%, Sąd dokonał stosunkowego rozdzielania kosztów pomiędzy stronami w proporcji 13 : 7.

Koszty sądowe poniesione przez pozwanego w instancji odwoławczej wyniosły 600 złotych (część opłaty sądowej od apelacji). Poniesione przez każdą ze stron koszty zastępstwa procesowego w drugiej instancji wyniosły po 1.800 złotych, zgodnie z § 13 ust. 1 pkt 2 w zw. z § 6 pkt 6 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Uwzględniając zatem stosunek, w jakim każda ze stron wygrała/przegrała sprawę w postępowaniu apelacyjnym – koszty procesu podlegające zwrotowi na rzecz pozwanego wyniosły 1.555 złotych, a na rzecz powódki – 630 złotych. Z powyższego wynika, iż powódka powinna zwrócić na rzecz pozwanego kwotę 952 złote (pkt 3. wyroku).

Nadto na podstawie przepisu art. 113 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych w zw. z art. 100 k.p.c. i art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Sąd Apelacyjny nakazał pobrać od powódki na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie kwotę 793 zł tytułem części opłaty sądowej od apelacji, od obowiązku uiszczenia której pozwany był zwolniony.

Z tych wszystkich względów orzeczono jak w sentencji.